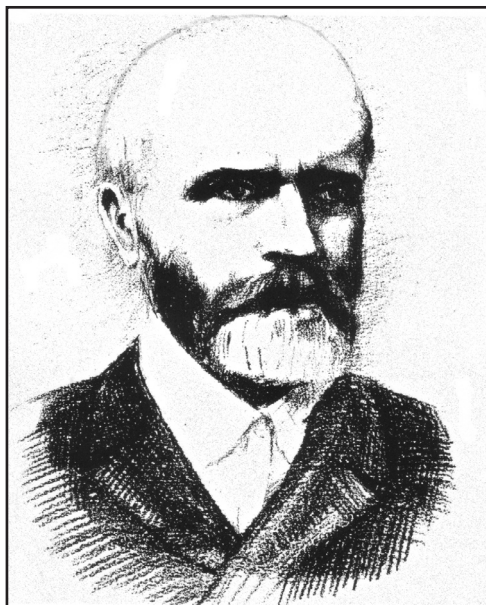

УДК: 579:923 Веріго (477.74)

В.О. Кузнецов

Центр досліджень з історії, освіти, науки і техніки на півдні України імені В.І. Липського, вул. Новаторів, 5-а, Одеса, 65010, Україна, тел.: +38 (0482)37 96 73, e-mail: cuznetsov@meta.ua

МІКРОБІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСОРА О.А. ВЕРІГО (1837–1905) В ОДЕСЬКОМУ (НОВОРОСІЙСЬКОМУ) УНІВЕРСИТЕТІ

Стаття присвячена 105-й річниці з дня смерті видатного вченого, заслуженого професора О.А. Веріго (05.12.1837–26.03.1905). На підставі вивчення архівних матеріалів Державного архіву Одеської області, наукового архіву Інституту архівознавства НБУ імені В.І. Вернадського АН України та літературних джерел розглянуто основні події наукової діяльності О.А. Веріго в галузі мікробіологічних досліджень в Одеському (Новоросійському) університеті.

Ключові слова: історія мікробіології, О.А. Веріго, Одеський університет.

Олександр Андрійович Веріго — всесвітньо відомий хімік-органік, професор Одеського (Новоросійського) університету. Основні його наукові роботи відносяться до хімії ароматичних азосполук. Наукова спадщина О.А. Веріго добре вивчена і описана істориками хімії, а його доробок у галузі мікробіології залишається не висвітленим до сьогоднішнього дня. Тому метою нашого дослідження стало вивчення внеску О.А. Веріго у становлення і розвиток мікробіологічної науки в Одеському (Новоросійському) університеті.

О.А. Веріго народився 5 грудня 1837 року поблизу м. Вітебська (нині Республіка Білорусь), в дворянській родині. Освіту здобув в Петербурзькому комерційному училищі, яке закінчив у 1855 р. і того ж року вступив на фізико-математичний факультет Петербурзького університету, де вивчав хімію під керівництвом професора М.М. Соколова [7].

З 1861 р. О.А. Веріго викладав хімію в Михайлівській артилерійській академії, а з 1862 р. був направлений для удосконалення на 4 роки за кордон, де працював спочатку в лабораторії А. Штреккера в Тюбінгені, а потім — в лабораторії І. Віслінцеуса в Цюріху.

Свою роботу в Імператорському Новоросійському Університеті (ІНУ) О.А. Веріго розпочав у 1866 р. на посаді лаборанта, на яку був запрошений професором М.М. Соколовим [10].

Від Рішельєвського ліцею університет успадкував невеличкий хімічний кабінет у корпусі по вул. Дворянській, але в ньому не було ніякого обладнання, навіть витяжної шафи, й обмаль хімічного посуду і реактивів. М.Д. Зелінський, який у той час був студентом університету, пригадував: *“Завдяки турботам і наполегливій роботі М.М. Соколова і О.А. Веріго хімічна лабораторія у Новоросійському університеті (...) була вже у перші роки добре опорядкована і обладнана всіма необхідними засобами. Практичні заняття притягували багатьох, і лабораторія завжди була одним з найбільш діяльних навчально-допоміжних закладів університету”** [11]. За один тільки навчальний рік кількість студентів, що працювали у лабораторії, збільшилась з 1 до 34. Лабораторія мала свою власну бібліотеку, започатковану бароном О.Ф. Стюартом, який подарував 55 томів книг [14; 19].

У 1869 році, коли кафедра хімії разом з усім природничим відділенням переїхала до нового приміщення на другій поверх червоного корпусу (Преображенська, 24), вона вже була оснащена всім необхідним для проведення навчальних занять і наукових досліджень [9].

О.А. Веріго завжди відносився *“... щиросердно і щиро до своїх співробітників, він намагався зближатися з ними тісніше, влаштовуючи для цього вечірні зібрання, на яких читалися та обговорювалися нові роботи, що з'являлися в хімічній літературі. Чарівність його особистості ще більше підсилювалась веселою змістовною бесідою, і це ще більше зближувало з ним його учнів”*, — пригадував у своїх спогадах співробітник університету В. Кршижанівський [13]. З його лабораторії почався науковий шлях таких видатних учених, як Я.Ю. Бардах, О.М. Безредка, М.С. Вейнберг, М.Ф. Гамалія, В.А. Хавкін, М.Д. Зелінський, П.Г. Меліков (Мелікішвілі), В.М. Петрів (Петріашвілі), П.І. Петренко-Критченко, С.М. Танатар.

* Тут і надалі цитати в перекладі автора.

Після захисту магістерської дисертації на тему «Азобензид и его гомологи» у 1866 р. Рада університету 4 листопада одногосно обирає О.А. Веріго на посаду доцента і доручає йому викладання неорганічної хімії на I курсі. Він також продовжує керувати практичними заняттями студентів, а з 1868/69 н.р. розпочинає читати курс лекцій з технічної хімії [14; 17].

Навесні 1871 р. О.А. Веріго захищає у Київському університеті Святого Володимира докторську дисертацію «О реакции прямого присоединения к группе азобензида» і його обирають екстраординарним, а у 1873 р. — ординарним професором хімії Новоросійського університету [18].

У своєму відгуку на роботи О.А. Веріго, при обранні його на посаду професора, Д.І. Менделєєв писав: *"До цієї рекомендації вважаю необхідним додати, що виказану мною думку про те, що п. Веріго вартий підвищення в званні екстраординарного професора поділяють професори [О.М.] Бутлеров, [М.М.] Бекетов, [Ф.М. Гарнич-]Гарницький і [В.В.] Морковніков, тобто всі головні представники хімії в Росії"* [24, 278].

Протягом декількох років А.О. Веріго виконував обов'язки декана фізико-математичного факультету, його двічі обирали на посаду ректора університету, але він відмовлявся від неї, за особистих обставин.

О.А. Веріго був яскравим лектором і гарячим ентузіастом хімічної освіти. П.Г. Меліков у своїх спогадах пише: *"Завдяки ясному та живому викладанню курсу хімії, блискуче обставленому демонстраційному досліду, завдяки своїй доступності та чуйності на вимоги тогочасного студентства, О.А. Веріго був одним з найулюбленіших професорів, а разом з тим хімія стає одною з найпопулярніших наук у Новоросійському університеті"* [15, 470].

Велику увагу приділяв О.А. Веріго дослідженням прикладного характеру. Він був одним з найактивніших членів Одеського бальнеологічного товариства (ОБТ) з моменту його заснування (1877) і до кінця свого життя. Вже у перший рік існування ОБТ О.А. Веріго обрано Почесним членом, а 1894 року — Президентом Товариства [20-23].

З 1877 р. О.А. Веріго розпочинає дослідження одеських лиманів, їх рапи та грязі. Вивчаючи цілющі грязі одеських лиманів він знайшов в них цілу низку речовин — продуктів відновлення та розкладу неорганічних та органічних сполук. У 1880 р. ОБТ надрукувало його наукову працю "Исследование Одесских целебных лиманов и грязей". Вона цікава тим, що в ній Веріго-хімік, аналізуючи склад органічних кислот в грязі, дійшов висновку про неможливість в межах хімічної науки пояснити процеси утворення грязі і робить здогадку про участь в цьому процесі мікроорганізмів: *"Це мабуть той з ізомерів валеріанової кислоти, який отримано з лейцину, що утворюється також при тих змінах білкових речовин, яким вони підлягають у старому сирі"* [3, 79]. І далі: *"Розпад лейцину на аміак та валеріанову кислоту спостерігалось багато разів, наприклад при гнитті білкових речовин"* [3, 80]. Таким чином, поступово О.А. Веріго приходять до мікробіології, розв'язуючи, на перший погляд, суто хімічні питання.

Аналізуючи фізико-хімічні процеси грязеутворення в роботі "О влиянии микроорганизмов на образование лиманной грязи" він знову робить висно-

вок про неможливість його протікання без участі в ньому мікроорганізмів: *"...ці процеси є окиснювальними процесами, з тією різницею, що одна його стадія відбувається за рахунок вільного кисню, до чого до речі, здатне сірчисте залізо, яке безпосередньо реагує з киснем на підставі його екзотермічності, друга ж стадія здійснюється за рахунок зв'язаного кисню і, особливо, явним чином за рахунок кисню оксиду заліза. Цей останній процес – процес ендотермічний, він вимагає витрати енергії і особливих умов.*

Відшукуючи джерело енергії для ендотермічного процесу, я зупинився на припущенні, що ця енергія може постачатися життєвою діяльністю анаеробійних мікроорганізмів, які здатні здійснювати окиснювальні процеси за рахунок кисню, що входить до складу складних речовин" [5].

Ця робота О.А. Веріго була надрукована тільки у 1887 році, але як видно зі звітів ОБТ, доповів він про результати своїх досліджень на 85 засіданні 18 жовтня 1885 р. [21]. Л.Й. Рубенчик відзначав: *"Цю дату можна вважати початком, а Веріго засновником нової галузі мікробіології – соляноозерної мікробіології"* [25, 4].

В Додатках до статті ретельно описано хід витонченого суто мікробіологічного експерименту О.А. Веріго: *"Дві частини одного й того ж сухого сірого порошку з Сакської грязі були покладені у дві тугоплавкі скляні трубки, які з однієї сторони були запаєні. В обох трубках порошок було обито і вкрито рапою, потім обидві трубки були відтягнуті й запаєні з іншого кінця.*

Одна з трубок піддавалась протягом декількох годин температури 120 °С, для знищення мікроорганізмів, які могли б знаходитись у грязі, а потім разом з іншою трубкою залишені стояти. Обидві трубки знаходилися при абсолютно однакових умовах температури і світла. На 3-й день у трубіці, яку не нагрівали, у сірій масі з'явилися чорні плями і утворення чорної грязі пішло своїм нормальним шляхом. У трубіці, яку нагрівали, не тільки через три дні, але і через 2 місяця не було помітно ні найменших змін: маса залишалася того ж сірого кольору, як і у перший день після запаювання трубки. Після 3-х місяців, запаєний кінчик трубки, яка нагрівалась, було зламано і маса приведена таким чином у зіткнення з повітрям. Проте протягом 3-х тижнів маса залишалася без змін. Тоді на кінчику попередньо прожареної платинової голки було взято невелику кількість (розміром з головку шпильки) нормальної чорної грязі, введено у трубку і змішано з верхнім шаром сірої маси. Через два дні стало помітно, що починаючи з верхнього шару, відбувається перетворення сірої грязі на чорну. Процес цей поступово розповсюдився і через тиждень вся маса зробилася чорною і пластичною, як нормальна грязь.

Очевидно, що ендотермічний процес в грязі викликається життєвою діяльністю мікроорганізмів, які постачають енергію, що обумовлює можливість другого прямого екзотермічного процесу за рахунок кисню повітря. Весь процес у цілому (його можна назвати "дихання грязі") відбувається за рахунок діяльності мікроорганізмів, які мають змогу

жити і розвиватися у середовищі, яке являє собою насичений соляний розчин.

Ці мікроорганізми не витримують температури 120 °С, так як після дії цієї температури грязь позбулася здатності до протікання ендотермічної реакції. Ці організми, очевидно, винятково зустрічаються у повітрі, так як стерилізована грязь стала здатною до ендотермічної реакції тільки завдяки заразливій діяльності нормальної гязі” [21, Прил., 6].

“Голова зборів відзначив важливість повідомлення проф. Веріго і звернув увагу на те, що з його відкриттям стає можливим пересилання гязі у сухому вигляді, що значно спростить можливість користування цим цілющим матеріалом” [21, 50]. Результати цих досліджень були також оприлюднені на Міжнародному конгресі гідрологів у 1886 р. в Біарриці [27].

Фактично, професором О.А. Веріго була вперше розроблена наукова технологія відновлення лиманної гязі з її сухого субстрату за допомогою мікроорганізмів.

Свідок цих подій, одеський лікар, професор Є.М. Брусиловський пригадував: “Спостереження його [Веріго] було настільки запевняючим, що у слід за повідомленням в засіданні Одеського Бальнеологічного Товариства 18 жовтня 1885 року одночасно декілька осіб, у тому числі і автор цього повідомлення, розпочали відшукувати у гязі ймовірних бактерій...” [1].

Б.Л. Ісаченко відзначав: “...О.А. Веріго належить першість в обґрунтуванні вчення про роль біологічного фактору в утворенні чорного пластичного мулу (гязі), який вкриває дно морських лиманів і солоних озер і відомого своїми лікувальними можливостями. (...) Дослідженнями російських бактеріологів було вперше доведена, таким чином, участь мікроорганізмів в генезі чорної лікувальної гязі” [12, 299].

Високо оцінив результати цих досліджень В.І. Вернадський: “Процеси, що відбуваються у гязях, піддалися науковому аналізу тільки у ХІХ столітті, і лише у другій його половині з’ясувалось, що гязі є стільки ж своєрідними природними тілами, якими повинен вважатися і ґрунт, що їхня структура, їх властивості, їх склад є наслідком закономірних процесів, пов’язаних як з їх підґрунтям, водним середовищем, що над ними знаходяться, живою матерією яка їх пронизує та їх оточує, так і з фізико-географічними умовами земної поверхні, у якій вони знаходяться” — і далі він відзначає:

“... праці професора Новоросійського університету Веріго з початку 1880-х стали для всіх подальших робіт дороговказуючою ниткою, він відкрив тут нову галузь явищ природи, довів біохімічний характер процесів гязеутворення” [8].

Велику роль відіграв О.А. Веріго в обґрунтуванні будівництва водогонів у містах Одесі та Миколаєві. Він на прохання Одеської міської управи у 1869 р. провів аналізи водогінної та природних вод і зробив висновок:

“... віддаленість його [водозабору] від джерел інфекції (міські вигрібні ями, відхожі місця) змушують віддати йому перевагу перед міською криничною водою, яка тісно пов’язана з інфекційними джерелами” [4, 9].

Питання про міську каналізацію в Одесі також вирішувалося при безпосередньої участі О.А. Веріго. Досліджуючи у 1877 р. ґрунти пересипу, він ретельно вивчив всю площу піскової арени і визначив місця на ній, де без додаткових витрат можливо розмістити поля зрошення: “Таким чином, в результаті моїх досліджень виявляється, що для цілей зрошення місто може розпоряджатися 300 десятинами землі, яка за своїм складом здатна проводити вельми енергійне знешкодження міських нечистот, а за властивостями своєї ґрунтової води виявляється зручною для пов’язаної зі зрошенням рослинною культурою” [2, 33]. Він також виділяє на арені місця, які можна було б використати з цією ж метою, попередньо збільшивши товщину піскового шару: “Збільшення товщини шару ґрунту, через який повинні будуть пройти нечистоти перед тим, як вони досягнуть ґрунтової води, обумовить швидке і повне перетворення цих нечистот у нешкідливі продукти і зробить неможливим з’явлення смердючих та шкідливих продуктів неповного перетворення нечистот у ґрунтовій воді, як це існує тепер на Пересипу...” [2, 32].

Завдяки цим дослідженням в Одесі, вперше у Росії, були створені поля зрошення, куди відводились каналізаційні води. Фактично, О.А. Веріго першим використав методи біологічного очищення каналізаційних та стічних побутових вод.

Треба також відзначити важливу роль О.А. Веріго у розробці і реалізації методики боротьби з хлібним жуком, або жуком-кузькою (*Anisoplia austriaca* Herbst). Хлібний жук — дуже небезпечний шкідник для рільницького господарства у південних регіонах. Коли у другій половині ХІХ століття почалась особливо інтенсивна оранка степу за умови недосконалої обробки ґрунту, то для розмноження кузьки склалися особливо сприятливі умови. У 1874 р. збитки від жука у Херсонській губернії склали понад 2 млн. карб. [26].

На особливу нараду з обговорення заходів проти хлібного жука, яка походила в Одесі з 28 лютого по 6 березня 1881 р. було запрошено групу видатних професорів з Харківського і Новоросійського університетів: Л.С. Ценковський, Ф.Є. Зайкевич, П.Т. Степанов, О.О. Ковалевський, В.М. Лігін, І.І. Мечников, О.А. Веріго. Треба звернути увагу на той факт, що серед запрошених тільки двоє за фахом були не біологи. В.М. Лігін — механік, так як на порядку денному стояло питання про використання спеціальних машин для збирання жуків, і О.А. Веріго — хімік, хоча про хімічні методи боротьби з жуком питання взагалі не розглядалося. О.А. Веріго був також єдиним хіміком серед зоологів, які увійшли до складу спеціальної комісії з вивчення питань з боротьби з хлібним жуком.

І.І. Мечников ще у 1878 р. запропонував для боротьби з хлібним жуком використати грибок — зелену мюскардину (*Isaria destructor*), яка показала свою ефективність на полях графа Бобринського у Смілянській економії проти бурякового довгоносіка. Ефективною виявилась також і знайдена О.А. Ковалевським під Одесою мюскардина справжня (*Botrytis bassii*) з

більш кантагіозними властивостями. На основі цих грибків О.О. Ковалевський і О.А. Веріго почали створювати препарат проти хлібного жука.

І.І. Мечников, який в той час знаходився за кордоном, у листах постійно консультував їх: *“Необхідно взяти абсолютно чисті шматочки грибка (обрізавши шкіру) і отримати спори у чистому вигляді, профільтрованому повітрі. Потім ці спори треба культивувати у прокип’яченому суслі. (Це знає Веріго)”* [16, 110].

Треба зауважити, що в коментарі до цього листа А.Є. Гайсинович помилково вважає, що І.І. Мечников має на увазі не О.А. Веріго, а його племінника, професора-фізіолога Б.Ф. Веріго. Але це не відповідає істині, тому що в ці роки Б.Ф. Веріго був ще студентом Петербурзького університету і не міг працювати в Одесі.

О.А. Веріго був одним з ініціаторів природоохоронної діяльності і розпочав досліди з проблем забруднення Чорного моря. У своїй роботі *“О причинах засорення Одесской бухты и способах их устранения”* він ретельно вивчає основні підприємства-забруднювачі міста, склад їх стічних вод і розробляє ефективні методи їх очищення, ґрунтуючись на вивченні міжнародного досвіду у цій галузі [6].

Участь О.А. Веріго у розв’язанні важливих практичних питань міського господарства зробило його одним з найпопулярніших та шанованих професорів міста. У місцевій пресі та у хімічних журналах постійно друкувалися його роботи про сірку та одеський кам’яновугільний газ, корозію водогінних труб, методи аналізу повітря у робочих приміщеннях і т. інш.

Особливо плідною була робота О.А. Веріго у галузі розробки методів оцінювання якості харчових продуктів та боротьби проти їх фальсифікації — вона притягнула увагу і співчуття міської громади. Спочатку ці дослідження проводилися у маленькій власній лабораторії, але невдовзі вона розрослася і перетворилася на своєрідну міську санітарну станцію. Це була перша в Росії лабораторія, головною метою якої було дослідження якості продуктів харчування та боротьба з їх фальсифікацією — попередник санітарної служби міста.

Після 25 років служби (1884) О.А. Веріго призначена пенсія, але він залишився в університеті ще на 5 років. 1 листопада 1891 р. він був затверджений у званні Заслуженого професора.

21 листопада 1896 р. О.А. Веріго переведено на посаду чиновника для окремих доручень Міністерства фінансів Росії в Одесі. За дорученням С.Ю. Вітте він організував Центральну лабораторію Міністерства фінансів в Одесі для потреб винної монополії. До останніх днів життя О.А. Веріго брав діяльну участь в роботі міського громадського господарства [11].

Згідно наказам урядового Сенату О.А. Веріго було нагороджено орденами: св. Володимира (1871), св. Анни (1874), св. Станіслава I ст. (1878), св. Володимира III ст. (1883). Йому було надано чини надвірного радника (1870), колезького радника (1871), статського радника (1875).

Помер О.А. Веріго 13 березня 1905 р.

Олександр Андрійович Веріго був першим науковцем в історії Одеського (Новоросійського) університету, який здійснив у своїй лабораторії експери-

ментальні роботи в галузі загальної мікробіології і заснував новий науковий напрям — соляноозерна мікробіологія. У своїй лабораторії він підготував плеяду науковців-мікробіологів, які у подальшому відігравали вирішальну роль у розвитку світової мікробіологічної науки: Я.Ю. Бардах, О.М. Безредка, М.С. Вейнберг, М.Ф. Гамалія, В.А. Хавкін та ін.

О.А. Веріго першим у Російській імперії з епідеміологічної точки зору обґрунтував необхідність проведення водогонів у містах і створив міську лабораторію, яка визначала придатність харчових продуктів до споживання, довів необхідність створення державної санітарної служби.

Професор О.А. Веріго науково обґрунтував і розробив проект знешкодження каналізаційних вод біологічними методами і гостро поставив питання про необхідність захисту навколишнього середовища від промислових забруднень. Вперше розробив технологію відновлення лікувальної лиманної грязі з її сухого субстрату за допомогою мікроорганізмів і розпочав роботи з отримання штучної лікувальної грязі, яка була продовжена його учнями та послідовниками Я.Ю. Бардахом, Л.Й. Рубенчиком та вченими наступних поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Брусиловский Е. М.* К вопросу о роли микроорганизмов в образовании лиманной грязи //Отчеты о деятельности Одесского бальнеологического общества. С октября 1887г. по январь 1891 г. / Под ред. д-ра М. Погребинского. — Одесса: Русск. Тип. Исаковича, 1892.— Вып. 4.— С. 39—81.
2. *Вериго А. А.* Исследование почвы Пересыпи по отношению к вопросу об орошении нечистотами. — Одесса: Типогр. Л. Нитче, 1878. — 35 с., 3 л. карт.
3. *Вериго А. А.* Исследование Одесских целебных лиманов и грязей. / Одес. бальнеол. о-во. — Одесса: Тип. Л. Нитче, 1880.— 107 с. с табл.
4. *Вериго А. А.* Дополнение к документам по вопросу об устройстве водопровода в г. Николаеве 1884-1885гг. — Одесса: тип. А. Шульце, 1885. — 22 с.
5. *Вериго А. А.* О влиянии микроорганизмов на образование лиманной грязи. — Одесса: Тип. «Одес. листка», 1887.
6. *Вериго А. А.* О причинах засорения Одесской бухты и способах их устранения. — Одесса: Тип. «Одес. новостей», 1894. — 33 с. 6 л. ил.
7. *Вериго Александр Андреевич.* Выдающиеся химики мира: Биографический справочник/ Волков В.А., Вонский Е.В., Кузнецова Г.И.; Под ред. В.И. Кузнецова. — М.: Высш. Шк., 1991. — С. 92
8. *Вернадский В. И.* Об участии живого вещества в создании почв. // Сытник К.М. В. И. Вернадский. Жизнь и деятельность на Украине. /Сытник К.М., Апанович Е.М., Стойко С.М.; АН УССР. — 2-е изд. испр. и доп. — К.: Наук. думка, 1988. — С. 186—214.
9. ДАОО, Ф. 42.— Оп. 35. — Спр. 10. Ар. 1-72.
10. ДАОО, Ф. 45. — Оп. 4.— В'яз. 20. — Спр. 1163-б.

11. *Зелинский Н.Д.* А. А. Вериго: некролог // Рус. ведомости. — 1905.— № 78.
12. *Исаченко Б.Л.* Микробиология / Очерки по истории русской ботаники. — М.: МОИП, 1947.— С. 275-311.
13. *Кршижановский В. А.А.* Вериго (1837-1905) // Новороссийский университет в воспоминаниях современников. — Одесса, 2000. — С. 130.
14. *Маркевич А.И.* Двадцатипятилетие Императорского Новороссийского университета: Ист. зап. и акад. списки. — Одесса: Экон. тип., 1890.— 734 с.
15. *Меликов П.* Александр Андреевич Вериго // Журн. рус. физ.-хим. о-ва.— 1905. — Т. 37, вып. 5. — С. 469–475.
16. *Мечников И.И.* : Письма (1863–1916) / Под ред. А.Е. Гайсиновича, Б.В. Лёвшина. — М.: Наука, 1974. — 296 с.
17. *Обозрение* преподавания наук в Императорском Новороссийском университете за 1868/69 учебный год. — Одесса: Тип. «Одес. вестника», 1868.
18. *Обозрение* преподавания наук в Императорском Новороссийском университете на осеннее полугодие 1888 г. — Одесса: Тип. «Одес. вестника», 1888.
19. *Отчет* о состоянии и деятельности Императорского Новороссийского университета за 1866-1867 уч. год. // Зап. ИНУ.— 1867. — т. 1.
20. *Отчеты* о деятельности Одесского бальнеологического общества с 1877 по 1881 год. — Одесса: Типогр. Нитче, 1881. — Вып. 1. — 144 с.
21. *Отчеты* о деятельности Одесского бальнеологического общества. Вып. 3. С июня 1883 г. по октябрь 1887 г. / Под ред. Д-ра М. Погребинского. — Одесса: Типогр. «Одес. листка», 1888. — Вып. 3. — 306 с.
22. *Отчеты* о деятельности Одесского бальнеологического общества. С октября 1887 г. по январь 1891 г. / Под ред. д-ра М. Погребинского. — Одесса: Русск. типогр. Исаковича, 1892. — Вып. 4. — 199 с.
23. *Отчеты* о деятельности Одесского бальнеологического общества. С января 1892 г. по ноябрь 1898 г. / Под ред. д-ра М. Погребинского. — Одесса: Типогр. Южно-Русского о-ва Печатного дела, 1898. — Вып. 5. — 305 с.
24. *Протокол* заседания ученого совета ИНУ 22-го ноября 1871г./ Зап. ИНУ.— Т. 8, 1872. — С. 249–286.
25. *Рубенчик Л.И.* Развитие соляноозерной микробиологии в дореволюционной России. Архів ІА НБУ імені Вернадського. Ф. 156.— Оп.1.— Спр.19.— Рукопис, б.д. — 28 арк.
26. *Хлебный жук*: протоколы и доклады особого совещания земств, созванного для обсуждения вопроса о хлебном жуке в Одессе 26 февраля — 6 марта 1881г. — Одесса: Тип. Нитче, 1881. — 136 с.
27. *Verigo A.* Influencedes microorganismes etc / Congres intern. D'Hydrologie etc. Biarits, 1886. — P. 186.

УДК: 579:923 Вериго (477.74)

В.А. Кузнецов

Центр исследований по истории, образованию, науке и технике на юге Украины
имени В.И. Липского, ул.Новаторов, 5-а, Одесса, 65010, Украина,
тел.: +38 (0482)37 96 73, e-mail: cuznetsov@meta.ua

**МИКРОБИОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОФЕССОРА
А.А. ВЕРИГО (1837–1905) В ОДЕССКОМ (НОВОРОССИЙСКОМ)
УНИВЕРСИТЕТЕ**

Реферат

Статья посвящена 105-ой годовщине со дня смерти выдающегося ученого, заслуженного профессора А.А. Вериго (05.12.1837–26.03.1905). На основании изучения архивных материалов Государственного архива Одесской области, научного архива Института архивоведения НБУ имени В.И. Вернадского АН Украины и литературных источников рассмотрены события научной деятельности А.А. Вериго в области микробиологических исследований в Одесском (Новороссийском) университете.

Ключевые слова: история микробиологии, А.А. Вериго, Одесский университет.

V. O. Kuznetsov

South Ukrainian Education, Science and Technology History Research Centre named
after V.I.Lypsky, Novatorov Str., 5-a, Odesa, Ukraine, 65000,
tel.: +38 (0482) 37 96 73, e-mail: cuznetsov @meta.ua

**O.A. VERIGO SCIENTIFIC ACTIVITY IN THE FIELD
OF MICROBIOLOGY IN THE UNIVERSITY OF ODESA
(NOVOROSIYSKY UNIVERSITY)(1837–1905)**

Summary

The article is devoted to the 105th anniversary from the death date (13.03.1905) of a prominent scientist, the honoured professor O.A. Verigo (05.12.1837–26.03.1905). The main events of O.A.Verigo's scientific activity in the field of microbiology and biological technologies were studied on the basis of the archive materials of the State Odesa Region Archive, on the scientific archive of the Archive Studying Institution NLU named after V.I. Vernadsky of the Ukrainian Academy of Sciences and other literature sources.

К e y w o r d s: history of microbiology, O.A. Verigo, Odesa University.

